

Анотація

Чванкин С. А. Некоторые новшества Гражданско-процессуального кодекса Украины относительно приказного производства. — Статья.

Статья посвящена исследованию и анализу новых положений ГПК Украины о приказном производстве, которые действуют с августа 2010 г. Сделан вывод, что в отличие от предыдущей редакции ст. 95 ГПК, действующая редакция не предусматривает требований, которые были бы определены в общем виде, относительно которых может быть выдан приказ, поскольку следующая статья (96) значительно сузила предмет таких требований. Это уже не могут быть любые требования о взыскании с должника денежных средств или истребования имущества (при условии соблюдения требований ст. 96), а только те, которые предусмотрены ст. 96 ГПК. Проанализированы основания для отказа в принятии заявления о выдаче судебного приказа, а также другие вопросы.

Ключевые слова: гражданский процесс, приказное производство, выдача судебного приказа.

Summary

Chvankin S. A. Some Novels of Civil Procedure Code of Ukraine about Writ Proceeding. — Article.

The article is devoted to research and analyze the new provisions of Civil Procedure Code of Ukraine in writ proceeding, which stand from August, 2010. It was made the conclusion that in contrast to the previous edition of article 95 of CPC, the current version does not include requirements that were defined in general terms, which may be ordered as the following article significantly narrowed such requirements. It cannot be anymore any requirements of recovery money from the debtor's or the recovery of property (if the requirements of article 95 are compiled), but just those requirements, that are in article 95 of CPC. Also it was analyzed the grounds for refusing in accepting of application for issuing the court order and other items.

Keywords: civil processes, writ proceeding, issue the Court order.

УДК 347.922.61

Д. В. Соколянський

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Е статті розглядаються поняття і правова природа забезпечення позову у цивільному процесуальному праві, обставини, від яких залежить прийняття судом рішення про забезпечення позову, види забезпечення позову, стадії цивільного процесу, на яких допускається забезпечення позову, і дія заходів забезпечення позову.

Забезпечення позову займає важливе місце у цивільному процесуальному праві України, оскільки є певною гарантією виконання рішення суду, і встановлює до прийняття рішення по справі певні обмеження у реалізації цивільних прав або певні обов'язки для учасників цивільних правовідносин, в тому числі для тих, які не беруть участь у справі. Саме тому дослідження питань, пов'язаних із забезпеченням позову, зокрема, обставин, від яких залежить прийняття судом рішення про забезпечення позову, видів забезпечення позову, стадій цивільного процесу, на яких допускається забезпечення позову, і дії заходів забезпечення позову, завжди є актуальними.

Дослідження теоретичних питань, пов'язаних із забезпеченням позову, було здійснено такими вченими, як Є. В. Васьковський, Д. Д. Гримм, Г. А. Жилін, Г. Л. Осокіна та ін.

Метою цієї статті є визначення поняття і правової природи забезпечення позову у цивільному процесуальному праві, обставин, від яких залежить прийняття судом рішення про забезпечення позову та обрання конкретного виду забезпечення позову, а також визначення дії заходів забезпечення позову.

Основним завданням дослідження є визначення поняття забезпечення позову, виходячи із визначення поняття цивільно-правового позову, співвідношення забезпечення позову із забезпеченням цивільно-правових зобов'язань, визначення обставин, від яких залежить вирішення судом питання про забезпечення позову, визначення видів забезпечення позову, які не можуть бути обрані судом.

Так як позовне провадження являє собою діяльність суду, що полягає у перевірці та встановленні правомірності вимог позивачів, об'єктом процесу є саме ці вимоги [1, 165].

У римському праві розрізнявся позов у процесуальному значенні і в матеріальному значенні. При цьому під позовом у процесуальному значенні розумілась процесуальна дія сторони, яким відкривається судове провадження проти іншої особи. Під позовом в матеріальному значенні розумілась пов'язане з матеріальним правом можливість звернутись до суду [2, 188].

Найбільш поширеним є визначення позову як матеріально-правової вимоги позивача до відповідача, зверненої через суд [3, 9]. Інші визначають поняття позову у матеріально-правовому і процесуально-правовому значеннях. Під позовом в матеріально-правовому значенні розуміється вимога позивача до відповідача і в цій якості позов виступає як інститут матеріального права [3, 10].

Позов розглядається як єдине поняття, що складається з двох сторін: матеріальній та процесуальній, де перевага надається матеріально-правовій стороні, яка визначає природу будь-якого позову [3, 11], при цьому вимога до суду про захист права складає процесуальну сторону позову, а вимога до відповідача — матеріально-правову сторону позову. Тільки наявністю матеріально-правової сторони позову, тобто правової вимоги позивача до відповідача, можна обґрунтувати існування таких інститутів процесу, як визнання позову і відмова від позову. Тому матеріально-правова сторона позову — невід'ємна ознака для визначення сутності будь-якого позову, і позов розуміється як матеріально-правова вимога позивача до відповідача і одночасно звернення до суду [3, 11].

Таким чином, позовом у цивільному процесуальному праві є звернена в суд першої інстанції вимога заінтересованої особи про захист спірного цивільного права або інтересу, що охороняється законом, одним з встановлених способів і на підставі фактів, з якими ця особа пов'язує своє право вимоги.

Зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утримати-

ся від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (ч. 1 ст. 509 ЦК України).

Таким чином, і сутністю позову у цивільному процесуальному праві, і сутністю зобов'язання у цивільному праві є вимога, що є спільною для цих понять.

В Російській імперії забезпеченням позову було прийняття судом за проханням позивача заходів, гарантуючих можливість задоволення позовних вимог у випадку виграшу справи [1, 308]. Характерно, що в ті часи найчастіше за все необхідність у здійсненні процесуальних дій по забезпеченню позову виникала по майнових позовах про присудження [4, 227].

Підставою для забезпечення позову згідно з ч. 3 ст. 151 ЦПК України є обґрунтоване припущення суду про те, що невжиття заходів забезпечення може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення суду.

Можливість забезпечення позову до подання позовної заяви з метою запобігання порушенню права інтелектуальної власності (ч. 4 ст. 151 ЦПК України) означає, що суд забезпечує майбутній позов, тобто по суті лише матеріально-правову вимогу кредитора.

Таке обґрунтування передбачає пересвідчення суддею в тому, що між сторонами дійсно виник спір та існує реальна загроза невиконання чи утруднення виконання можливого рішення суду про задоволення позову; з'ясування обсягу позовних вимог, даних про особу відповідача, а також відповідності виду забезпечення позову, який просить застосувати особа, котра звернулася з такою заявою, позовним вимогам.

При встановленні зазначеної відповідності слід враховувати, що вжиті заходи не повинні перешкоджати господарській діяльності юридичної особи або фізичної особи, яка здійснює таку діяльність і зареєстрована відповідно до закону як підприємець.

При постановленні ухвали про забезпечення позову необхідно також враховувати недопустимість позбавлення (порушення) прав інших осіб, втручання у внутрішню діяльність господарських товариств (наприклад, забороняти скликати загальні збори товариства, складати список акціонерів, що мають право на участь у них, надавати реєстр акціонерів та приміщення для проведення зборів, підбивати підсумки голосування з питань порядку денного тощо).

Вирішуючи питання про забезпечення позову, суд має брати до уваги інтереси не тільки позивача, а й інших осіб, права яких можуть бути порушені у зв'язку із застосуванням відповідних заходів. Наприклад, обмеження можливості господарюючого суб'єкта користуватися та розпоряджатися власним майном іноді призводить до незворотних наслідків.

У Російській імперії застосовувались чотири основні способи забезпечення позову: накладення заборони на нерухомість, арешт рухомого майна, порука (судова поука) та підписка про невиїзд [1, 310], при цьому судова порука є прийняттям третьою особою на себе майнової відповідальності перед позивачем на випадок ухилення відповідача від сплати грошової суми, присудженої з нього на користь позивача [1, 312], що є ідентичним порівняльно з порукою в сучасному цивільному законодавстві.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 553 ЦК України за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку і відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником.

Види забезпечення позову наведені у ч. 1 ст. 152 ЦПК України, при цьому характерно, що до заходів забезпечення позову включений такий, як встановлення обов'язку вчинити певні дії.

Новелою за новим ЦПК України також є те, що у разі необхідності судом можуть бути застосовані інші види забезпечення позову (ч. 2 ст. 152 ЦПК України), що є дзеркальним відображенням відповідної новели ЦК України: згідно з ч. 2 ст. 546 ЦК України договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання, ніж ті, що встановлені ч. 1 ст. 546 ЦК України.

Так, відповідно до ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» способами забезпечення позову у справах про порушення авторського права і суміжних прав є, зокрема, огляд приміщень, в яких, як припускається, відбуваються дії, пов'язані з порушенням авторського права і (або) суміжних прав.

Разом з тим при застосуванні видів забезпечення позову, не передбачених законом, можливі зловживання, оскільки в такому випадку забезпеченням позову фактично може бути ухвалено рішення без розгляду справи по суті.

Саме на це звернув увагу Верховний суд України у Постанові від 22 грудня 2006 р. № 9 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову», зазначивши про недопустимість забезпеченням позову фактичного ухвалення рішення без розгляду справи по суті, а також про недопустимість забезпечення позову шляхом зупинення виконання судових рішень, що набрали законної сили [5].

Забезпечення позову допускається на будь-якій стадії розгляду справи, але, як правило, здійснюється у період підготовки справи до судового розгляду, зокрема, під час попереднього судового засідання [6]. Забезпечення позову можливо в тому числі й на стадії апеляційного провадження, якщо заява про це надійшла до суду апеляційної інстанції або її не вирішив суд першої інстанції. Оскільки, на відміну від ч. 3 ст. 151, п. 7 ч. 1 ст. 301 ЦПК, у гл. 2 розд. V цього Кодексу не передбачено забезпечення позову на стадії касаційного провадження, у разі надходження відповідної заяви її повертають заявникові.

Оскільки ухвала про забезпечення позову або про його скасування не перешкоджає подальшому провадженню у справі, ця ухвала відповідно до ч. 1 ст. 324 ЦПК у касаційному порядку оскаржена бути не може.

Для забезпечення розгляду справи в установлені строки необхідно в разі оскарження ухвали про забезпечення позову направляти суду апеляційної інстанції виділені відповідні матеріали (копії позовної заяви й заяви про забезпечення позову, оригінал оскарженої ухвали, копії документів про звернення її до виконання тощо) та вживати заходів до подальшого розгляду справи по суті заявлених вимог. Після розгляду скарги апеляційним судом зазначені матеріали долучають до матеріалів цивільної справи.

Проблемним також завжди було питання дії заходів забезпечення позову, на що також дав відповідь Верховний Суд України і зазначив, що заходи забезпечення позову мають тимчасовий характер і діють до виконання рішення суду, яким закінчується розгляд справи по суті. Зважаючи на це, суд при задоволенні позову не вправі скасовувати вжиті заходи до виконання рішення або зміни способу його виконання, за винятком випадків, коли потреба в забезпеченні позову з тих чи інших причин відпала або змінилися обставини, що зумовили його застосування.

Інститути забезпечення виконання зобов'язань спрямовані на зміцнення положення кредитора у зобов'язанні і забезпечення його майнових інтересів, так як зобов'язання само по собі не гарантує виконання боржником певних дій на користь кредитора [7, 70; 8, 27]. Якщо в боржника немає майна для задоволення вимог кредитора, ці вимоги не будуть задоволені [7, 70].

Таким чином, при вступі у зобов'язальне відношення кредитор не завжди впевнений у належній поведінці боржника щодо виконання зобов'язань, тому законодавство передбачає способи забезпечення зобов'язань, що гарантують кредиторів задоволення його вимоги або створюють впевненість у тому, що зобов'язання будуть виконані належним чином [9, 71; 10, 186]. Види забезпечення виконання зобов'язань займають важливе місце в системі цивільного права, оскільки норми, що закріплюють комплекс забезпечувальних заходів, слугують меті підвищення гарантій забезпечення майнових інтересів сторін зобов'язання, належного його виконання, а також меті усунення можливих негативних наслідків неналежного виконання зобов'язання [11, 678; 12, 147].

Спільними для забезпечення виконання зобов'язань і забезпечення позову також є і наслідки. Нормою ст. 37 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» накладення арешту на рухоме майно на підставі рішення суду для забезпечення цивільного позову прямо віднесено до публічних обтяжень.

Таким чином, першою і основною відмінністю забезпечення позову від забезпечення виконання зобов'язань є те, що заходи забезпечення позову може застосувати лише суд, тоді як види забезпечення виконання зобов'язань застосовуються сторонами, як правило, у цивільно-правовому договорі (ч. 1 ст. 548 ЦК України). Другою відмінністю є те, що заходи забезпечення позову забезпечують вимоги, виконання яких прострочене, а види забезпечення виконання зобов'язань встановлюються сторонами, як правило, до закінчення строку виконання основного зобов'язання (виключення становить лише притримання). Нарешті, заходи забезпечення позову можуть бути застосовані судом незалежно від того, чи є матеріальні правовідносини між сторонами речовими або зобов'язальними.

Література

1. Васьковський Е. В. Учебник гражданского процесса / Е. В. Васьковский ; под ред. и с предисл. В. А. Томсинова. — М. : Зерцало, 2003. — 464 с. — (Сер. «Русское юридическое наследие»).

2. Гримм Д. Д. Лекции по догме римского права / Д. Д. Гримм ; под ред. и с предисл. В. А. Томсинова. — М. : Зерцало, 2003. — 496 с. — (Сер. «Русское юридическое наследие»).
3. Осокина Г. Л. Иск (теория и практика) / Г. Л. Осокина. — М. : Городец, 2000. — 192 с.
4. Жилин Г. А. Цели гражданского судопроизводства и их реализация в суде первой инстанции / Г. А. Жилин. — М. : Городец, 2000. — 320 с.
5. Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 груд. 2006 р. № 9.
6. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 черв. 2009 р. № 5.
7. Перетерский И. С. Способы обеспечения обязательств (задаток, неустойка, поручительство) // Гражданский кодекс РСФСР. Научный комментарий. — М., 1930. — Вып. VIII, X.
8. Гражданское право : учебник. В 2 т. Т. 2 / под ред. Е. А. Суханова. — М. : БЕК, 1994. — 432 с.
9. Леонова Г. Б. Применение права удержания в торговом обороте // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. — 2002. — № 1.
10. Гражданский кодекс Украинской ССР : науч.-практ. коммент. : пер. с укр. / И. Г. Агапов, М. И. Бару, И. А. Беленчук [и др.]. — К. : Политиздат Украины, 1981. — 639 с.
11. Цивільне право України : підручник. У 2 кн. Кн. 1 / О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт [та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — 2-ге вид., допов. і переробл. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 736 с.
12. Боднар Т. Забезпечення виконання зобов'язань у новому цивільному кодексі України // Матеріали VIII регіональної науково-практичної конференції. — Л., 2002.

Анотація

Соколянський Д. В. Забезпечення позову у цивільному процесуальному праві України. — Стаття.

У статті визначені поняття і правова природа забезпечення позову у цивільному процесуальному праві України, виходячи із визначення цивільно-правового позову, обставини, від яких залежить прийняття судом рішення про забезпечення позову та обрання конкретного заходу забезпечення позову. Визначені основні актуальні питання скасування забезпечення позову. Наведено співвідношення забезпечення позову із забезпеченням цивільно-правових зобов'язань.

Ключові слова: забезпечення позову, види забезпечення позову, заходи забезпечення позову, провадження у справі до судового розгляду, підготовка цивільної справи до судового розгляду.

Аннотация

Соколянский Д. В. Обеспечение иска в гражданском процессуальном праве Украины. — Статья.

В статье определены понятия и правовая природа обеспечения иска в гражданском процессуальном праве Украины, исходя из определения гражданско-правового иска, обстоятельства, от которых зависит принятие судом решения об обеспечении иска и применение конкретной меры по обеспечению иска. Определены основные актуальные вопросы отмены обеспечения иска. Приведено соотношение обеспечения иска с обеспечением гражданско-правовых обязательств.

Ключевые слова: обеспечение иска, виды обеспечения иска, способы обеспечения иска, производство по делу до судебного разбирательства, подготовка гражданского дела до судебного разбирательства.

Summary

Sokoliansky D. V. Guaranteeing of Action in the Civil Procedure of Ukraine. — Article.

The publication defined notion and law nature of guaranteeing of action in civil procedure, cancellation guaranteeing of action. Author adduced the differences between guaranteeing of action and guaranteeing civil liability.

Keywords: guaranteeing of action, kinds of guaranteeing of action, preparation of civil case for consideration.